

AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI VƏ FACİƏLƏRİ İLƏ BAĞLI HƏQİQƏTLƏRİNİN DÜNYAYA ÇATDIRILMASINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

Sübhan Ələkbər oğlu Talıblı
ADPU Şamaxı filialı
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
subhantalibli@gmail.com

Heydar Aliyev's role in conveying the genocides and tragedies of Azerbaijanis to the world

Роль Гейдара Алиева в донесении до мира правды о геноциде и трагедиях азербайджанцев

Açar sözlər: Azərbaycan Respublikası, Heydər Əliyev, xarici siyasət, soyqırımı, deportasiya, beynəlxalq və regional təşkilatlar.

Key words: The Republic of Azerbaijan, Heydar Aliyev, foreign policy, genocide, deportation, international and regional organizations.

Ключевые слова: Азербайджанская Республика, Гейдар Алиев, внешняя политика, геноцид, депортация, международные и региональные организации.

Giriş

Ümummi lider Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan, 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olduqdan sonra azərbaycanlıların soyqırımı və faciələrilə bağlı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, Qarabağ münaqişəsinin dinc vasitələrlə, diplomatik danışıqlarla nizama salınması, ərazi bütövlüyünü təmin olunması Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət fəaliyyətində əsas istiqamət olmuşdur.

Xocalı soyqırımına ilk siyasi qiyməti Ulu öndər Heydər Əliyev vermiş, hələ Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri işlədiyi dövrdə xüsusi bəyanatla Xocalı soyqırımını törədənləri ittiham etmişdir. Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycanda yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra isə Xocalı soyqırımına dövlət səviyyəsində hüquqi-siyasi qiymət verilmişdir. 1994-cü il fevralın 24-də Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə hər il fevralın 26-sı ölkəmizdə “Xocalı Soyqırımı Günü” elan olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 25 fevral 1997-ci il tarixli Sərəncamı ilə hər il fevral ayının 26-sı saat 17-00-da Azərbaycan Respublikası ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq sükut dəqiqəsi elan olunmudur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin beynəlxalq və regional təşkilatlara, etdiyi xarici səfərlərdə, görüşlərdə həmişə Azərbaycanlıların soyqırımı və faciələrilə bağlı müraciətlər etmiş, siyasi-diplomatik fəaliyyət göstərmişdir. Bununla bağlı olaraq 18 avqust 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə və BMT-nin baş katibinə məktubu, 1 mart 1994-cü ildə Xocalı soyqırımı qurbanlarının ailələrinə, 19 fevral 1995-ci il Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümünün keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 25 fevral 1995-ci il “Təzə pır” məscidində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı, 24 fevral 1996-cı ildə Xocalı soyqırımının dördüncü ildönümü ilə əlaqədar Xocalı rayonu ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşü və yekun nitqi, 31 may 1996-cı ildə Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında Konvensiyaya qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 27 iyun 1998-ci ildə Qaçqın və məcburi köçkünlərin məsələlərinə həsr olunmuş ümumrespublika müşavirəsinə nitqi, 24 fevral 2001-ci ildə Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciəti, 25 fevral 2002-ci ildə Xocalı soyqırımının onuncu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciəti, 25 fevral 2003-cü ildə Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciətinin və s. Azərbaycan xalqının başına gətirilən kütləvi qırğınların, deportasiyaların, soyqırımlar, faciələrin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında böyük siyasi,

elmi, faktoloji, tarixi əhəmiyyəti olmuşdur.

1997-ci il dekabrın 18-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin “1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında” imzaladığı Fərmanla tarixi və dədə-baba yurdları olan azərbaycanlıların 1948-1953-cü illərdə Ermənistandan deportasiyasına ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət verildi. Fərmanda bu işdə erməni şovinst dairələrinin və SSRİ rəhbərliyinin cinayətkar siyasəti ilə yanaşı, Azərbaycan SSR rəhbərliyinin öz xalqının taleyinə, onun vətəndaşlarımıza qarşı törədilən cinayətlərin təşkilində və həyata keçirilməsində iştirakı qeyd olunurdu.

Azərbaycan Respublikasının Prezident Heydər Əliyevin Ermənistanın əsassız ərazi iddiaları və hərbi təcavüzünü beynəlxalq və regional təşkilatların diqqətinə çatdırmış, eləcə də beynəlxalq və regional təşkilatların Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı qəbul etdiyi qətnamə, bəyanat, qərarların qəbul olunmasına nail olmuşdur. Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi xarici siyasət nəticəsində Qarabağ münaqişəsinin həlli və işğal olunmuş ərazilərimizin azad olunması uğrunda Azərbaycan Respublikasının apardığı diplomatik-siyasi mübarizə nəticəsində Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə dair BMT, İƏT, ECO, ATƏT və onun Minsk qrupu, Avropa İttifaqı, Avropa Şurası, AŞ Parlament Assambleyası, İSESCO, NATO, GUAM, QDİƏT, Türksöy və s. beynəlxalq və regional təşkilatların qətnamə, qərar və bəyanatlar qəbul olunmuşdur.

Nəticə

Azərbaycanlıların soyqırımı və faciələrilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin siyasəti nəticəsində dünya ictimaiyyətinə Azərbaycanlıların soyqırımının baş verdiyi tarixi şəraiti, türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımın səbəblərini, mahiyyətini, nəticəsini, erməni-dəşnak, bolşevik və xarici qüvvələrinin tarixi məqsədlərini, erməni təcavüzkarlarının çirkin niyyətlərinin həyata keçirilməsinə havadarlıq edən regional və beynəlxalq qüvvələrin məqsədlərini, müstəqil Azərbaycan dövlətinin azərbaycanlıların soyqırımı ilə bağlı həyata keçirdiyi tədbirlərin mahiyyətini və əhəmiyyətini, beynəlxalq aləmə Azərbaycanlıların soyqırımına aid tarix faktların, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünün və s. məsələlər sahəsində mühüm addımlar atılmışdır.

Heydar Aliyev's role in conveying the genocides and tragedies of Azerbaijanis to the world

After Heydar Aliyev returned to power for his second term and assumed the presidency of the Republic of Azerbaijan in 1993, his primary focus was on several key priorities. These included conveying the truth about the genocides and tragedies that had befallen the Azerbaijani people to the international community, actively seeking a peaceful resolution to the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict through diplomatic negotiations, and safeguarding the territorial integrity of the Republic of Azerbaijan.

Heydar Aliyev's significant contributions began with his recognition of the Khojaly genocide during his tenure as the Chairman of the Supreme Assembly of the Nakhchivan Autonomous Republic. Upon his return to political power in Azerbaijan in 1993, the Khojaly genocide was officially acknowledged at the state level. In a crucial move, the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan declared February 26 as 'Khojaly Genocide Day' on February 24, 1994. Additionally, on February 25, 1997, President Heydar Aliyev issued a decree establishing a minute of silence to be observed annually on February 26 at 17:00 throughout the Republic of Azerbaijan as a mark of respect for the victims of the Khojaly genocide.

During his foreign visits and engagements with international and regional organizations, President Heydar Aliyev consistently emphasized the importance of addressing the genocides and tragedies that had affected Azerbaijanis. Notable actions in this regard include a letter authored by Chairman Heydar Aliyev, who was exercising the powers of the President of the Republic of Azerbaijan on August 18, 1993, to the Chairman of the UN Security Council and the Secretary General of the United Nations. He also addressed the families of the Khojaly genocide victims on March 1, 1994. Furthermore, on February 19, 1995, a presidential decree was issued, commemorating the 3rd anniversary of the Khojaly genocide. On February 25, 1995, President Heydar Aliyev delivered a speech at the 'Taza Pir' mosque, and on February 24, 1996, he met with representatives of the Khojaly region's community on the fourth anniversary of the Khojaly genocide. His final speech on this matter was delivered on May 31, 1996.

In the realm of international law and human rights, important steps were taken. Notably, on June 27, 1998, Azerbaijan passed a law on accession to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Additionally, on February 24, 2001, President Heydar Aliyev delivered a speech at a national conference dedicated to issues related to refugees and internally displaced persons. His commitment to acknowledging the Khojaly Genocide was reiterated through his annual addresses to the Azerbaijani people on the anniversary of this tragic event, including those made on February 25, 2002, and February 25, 2003.

On December 18, 1997, President Heydar Aliyev issued a decree titled 'On the Mass Deportation of Azerbaijanis from their Historical and Ethnic Lands in the Territory of the Armenian SSR in 1948-1953.' This was a landmark moment, as it marked the first time a legal and political evaluation was given to the deportation. The decree not only highlighted the role of Armenian chauvinist circles and the leadership of the USSR but also underscored the participation of the leadership of the Azerbaijan SSR in the organization and implementation of crimes against its own people and citizens.

President Heydar Aliyev actively drew attention to Armenia's unfounded territorial claims and military aggression at international and regional organizations. He succeeded in securing the adoption of resolutions, statements, and decisions related to the Nagorno-Karabakh conflict by these organizations. His foreign policy efforts resulted in the resolution of the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict and the diplomatic and political struggle of Azerbaijan for the liberation of its occupied territories. International and regional organizations, including the UN, OIC, ECO, OSCE and its Minsk Group, the European Union, the Council of Europe, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, ISESCO, NATO, GUAM, the Security Council, Turksoy, and others, adopted resolutions, decisions, and statements concerning this conflict.

President Heydar Aliyev's unwavering commitment to addressing the genocides and tragedies experienced by Azerbaijanis led to significant contributions. His efforts unveiled the historical context of the Azerbaijani genocides, the root causes, the consequences of these genocides committed against the Turkish-Muslim population, and the historical goals of Armenian Dashnaks, Bolsheviks, and external forces. His work also shed light on the malign intentions of Armenian aggressors and the support provided by regional and international actors. Importantly, his actions conveyed the essence and significance of measures taken by the independent state of Azerbaijan in response to these genocides, historical facts related to the Azerbaijani genocides, Armenia's aggression against Azerbaijan, and other related matters to the international community.

In a critical move, on December 18, 1997, President Heydar Aliyev signed the decree 'On the Mass Deportation of Azerbaijanis from their Historical and Ethnic Lands in the Territory of the Armenian SSR in 1948-1953.' This decree represented the first legal and political evaluation of the deportation. It not only exposed the criminal policies of Armenian chauvinist circles and the leadership of the USSR but also highlighted the involvement of the leadership of the Azerbaijan SSR in organizing and executing crimes against its own people and citizens.

In his advocacy for Azerbaijan's rights, President Heydar Aliyev effectively communicated Armenia's groundless territorial claims and military aggression to international and regional organizations. His efforts resulted in the adoption of resolutions, statements, and decisions by these organizations regarding the Nagorno-Karabakh conflict. Consequently, through President Heydar Aliyev's foreign policy, resolutions, decisions, and statements regarding the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict were adopted by various international and regional bodies, including the UN, OIC, ECO, OSCE and its Minsk Group, the European Union, the Council of Europe, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, ISESCO, NATO, GUAM, BSEC, Turksoy, and others.

As a result of the policy of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev regarding the genocide and tragedies of the Azerbaijanis, the historical circumstances of the genocide of the Azerbaijanis, the causes, essence, and consequences of the genocide committed against the Turkish-Muslim population, the historical goals of the Armenian-Dashnak, Bolshevik and foreign forces, and the implementation of the ugly intentions of the Armenian aggressors were revealed to the world community. the goals of the regional and international forces sponsoring the event, the essence and importance of the

measures taken by the independent state of Azerbaijan regarding the genocide of Azerbaijanis, the historical facts related to the genocide of Azerbaijanis, Armenia's aggression against Azerbaijan, etc. to the international world. important steps have been taken in the field of issues.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan qəzeti, 13 dekabr 1997-ci il.
2. Azərbaycan İslam Konfransı Təşkilatı sıralarında. Məsləhətçi A. Nadirov / Bakı: Apastrof, 2008, 404 s.
3. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin İKT-yə aid arayışı.
4. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı: 1998.
5. İbayev V.Ə. İslam Konfransı Təşkilatı. Bakı: Elm, 1998. - 87 s.
6. Qasımov M.C. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində (1991-1995-ci illər). Bakı: 1996.
7. Talıblı S.Ə. İslam Konfransı Təşkilatının Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı qətnamələri / Tədqiqatlar-4. AMEA Dilçilik İnstitutu. Bakı: Elm nəşriyyatı, 2004, s.264-272.
8. Talıblı S.Ə. Azərbaycan Respublikasını xarici siyasətində Səudiyyə Ərəbistanı (1991-2003-cü illər). “Heydər Əliyev: Qafqazda sülh və əməkdaşlıq məsələləri” respublika elmi konfransın materialları. Bakı: 3 may 2023, Karvser Tarde MMC, AMEA Qafqaz şünaslıq İnstitutu, s. 68-69.
9. Аббасбейли А., Гасанов А. Азербайджан в системе международных и региональных организаций. Баку: Азернешр 1999. – 256 с.